

Seinäjoen museot

Maaseudun rakennusperintö paikallisena voimavarana -hanke

Oskari Luoma

Elsin ja Toven matkassa -näyttelyprosessi

Maaseudun rakennusperintö paikallisena voimavarana -näyttelyprosessi käsittää ajan 1.7.2024-10.12.2025, eli näyttelyn vaiheet Teuvan osuuden jälkeen. Työ on käsittänyt täydentyvän kiertonäyttelyn suunnittelun, käsikirjoittamisen sekä visuaalisen ja graafisen ilmeen luomisen yhdessä asiantuntijoiden kanssa. Olennaista on ollut näyttelyn sovittaminen uuden näyttelypaikkakunnan tarpeisiin ja tiloihin.

Kiertonäyttelyhankkeessa on mielenkiintoisella tavalla yhdistynyt historia ja nykyisyys, kun olemme kiertäneet samoja seutuja, joista näyttely kertoo ja joiden alueiden ihmisten ääni on päässyt näyttelyssä esiin.

Näyttelypaikkakunnat Teuvan jälkeen ovat olleet:

Jyväskylä (27.9.-8.12.2024, "Elsin ja Toven matkassa - kirkkoja Teuvalta Taulumäelle").

Esillä Aalto2-museokeskuksessa.

Oheisohjelma: 2x kuraattorin kierros, 2x "Tove Jansson ja kymmenen neitsyttä" - dokumenttielokuva, Aino Kajaniemen luento Taulumäen kirkkotekstiileistä, Heta Saarisen luento Janssonin alttarimaalauksesta.

Alajärvi (26.3.-8.5.2025, "Elsin, Toven ja Alvarin matkassa - kirkkotaidetta Lapuan hiippakunnassa")

Esillä Villa Väinölässä.

Oheisohjelma: avajaiset, kuraattorinkierros.

Seinäjoki (9.7.-5.9.2025, "Elsin ja Toven matkassa Seinäjoen Aalto-keskuksessa")

Esillä kaupungintalon aulassa.

Oheisohjelma: kuraattorinkierros.

Ähtäri (tulossa kesä 2026, "Elsin ja Toven matkassa Pirkanpohjaan")

Esillä Pirkanpohjan taidekeskuksessa, Sinisessä talossa.

Tunnelmaa Seinäjoen näyttelystä. Kuvat: Oskari Luoma.

Näyttelyhankkeen keskeisenä tavoitteena on ollut yhteensä kolmentoista (13) muisteluilla äänitetyn muistiaineiston hyödyntäminen näyttelysisällöissä. Hankkeessa on siis ollut vahva painotus kirkollisten tilojen elävään perintöön ja merkityksellisyyteen paikallisten arjessa. Kirkolliset tilat on puolestaan keskusteluissa sijoitettu paikkakuntien laajempaan rakennettuun ympäristöön ja paljon onkin pohdittu ”pyhättöjen” suhdetta ”maallisempiin” rakennuksiin ja ympäristöihin. Toisaalta on heti todettava alueen ihmisten hyvin käytännönläheinen suhtautuminen seurakunnalliseen perinteeseen. Etelä-Pohjanmaalla suhde kirkkoon ja uskontoon on läheisempi kuin suuressa osassa Suomea, joten kirkollisia tiloja ei mystifioida eikä niiden henkisyttä erikseen korosteta. Näyttelyhanke on siis ollut varsin osallistava, kun paikalliset ihmiset ovat voineet osallistua muisteluiltoihin ja tulla sitten näyttelyyn ja löytää oman äänensä osana pitkää historiallista jatkumoa. Uskoaksemme se on myös lisännyt paikallista keskustelua kirkollisten tilojen ja laajemminkin rakennetun ympäristön merkityksestä osana itseymmärrystämme ja paikalliskulttuuria. Myös näyttelyiden tapahtumapäivissä teemoista on keskusteltu lisää.

Miten käytännössä olemme saaneet muisteluiden annin kuuluviin? Näyttely on ollut sinänsä mykkä, että siihen ei ole lisätty ääninauhoja. Ratkaisuksi muodostui runsaan sitaattiaineiston lisääminen näyttelyplansseihin. Sitaateissa on säilytetty paikallinen murre ja puhetyyli, niitä on toki tiivistetty ja hieman yhdistelty tiiviiseen näyttelyformaattiin sopiviksi. Muisteluiltojen sitaatit ovat olleet lähtökohtaisesti nimettömiä ja sulautettu planssien pääkappaleisiin. Erityisen osuvia, hauskoja tai tunteikkaita sitaatteja on nostettu esiin itsenäisinä ja suuremmalla fontilla. Matkan varrella on tapahtunut oppimista, mikä toimii paremmin. Näyttelyhankkeen loppua kohden yhä enemmän muisteluiltojen päällimmäiset keskustelunaiheet ovat ohjanneet kys. paikkakuntien planssien rakennetta. Eli on lähdetty katsomaan historiaa vahvemmin tämän päivän perspektiivistä ja kokemuksista käsin. Sen sijaan alkuvaiheessa kiertonäyttelyä planssien rakenne koostettiin vahvemmin arkistolähteiden ja historiakirjojen kautta nähtynä ja tähän päälle tuotiin tämän päivän muistitieto. Osasyynä tähän on tietysti kiertonäyttelyn alkuvaiheessa korostunut näyttelyn ”kivijalan” luonti - on pitänyt tuoda enemmän esiin historiatietoa mm. Elsi Borgin kirkkoarkkitehtuurista yleensä.

Näyttelyhankkeessa on yhdistetty monimuotoisella tavalla reilun sadan vuoden historiatietoa tämän päivän muisti- ja kokemukselliseen tietoon. Neljän seurakunnan arkiston (Teuva, Alajärvi, Ähtäri, Petäjävesi) sekä Arkkitehtuuri-museon ja Aalto-säätiön arkistojen tietoja on hyödynnetty. Niistä on saatu Elsi Borgin ja Alvar Aallon arkkitehtuuripiirustuksia ja valokuvia sekä vankkaa seurakunnallista historiatietoa. Arkistoista on nostettu runsaasti sitaatteja, eli entisajan ääntä muisteluiltojen äänen rinnalle. Näyttelyhankkeen tärkeimmäksi tulokseksi muodostuikin eteläpohjalaisten ja keskisuomalaisten (nyk. Lapuan hiippakunnan alue) sadan vuoden oman äänen esiintuominen. Eri vuosikymmenien sitaatit on sijoitettu plansseihin sulaan sopuun, mutta tekstin asiayhteydestä käy selkeästi ilmi onko kyse vanhemmasta vai tämän päivän äänestä. Vuosilukuja on tietysti merkitty mahdollisuuksien mukaan.

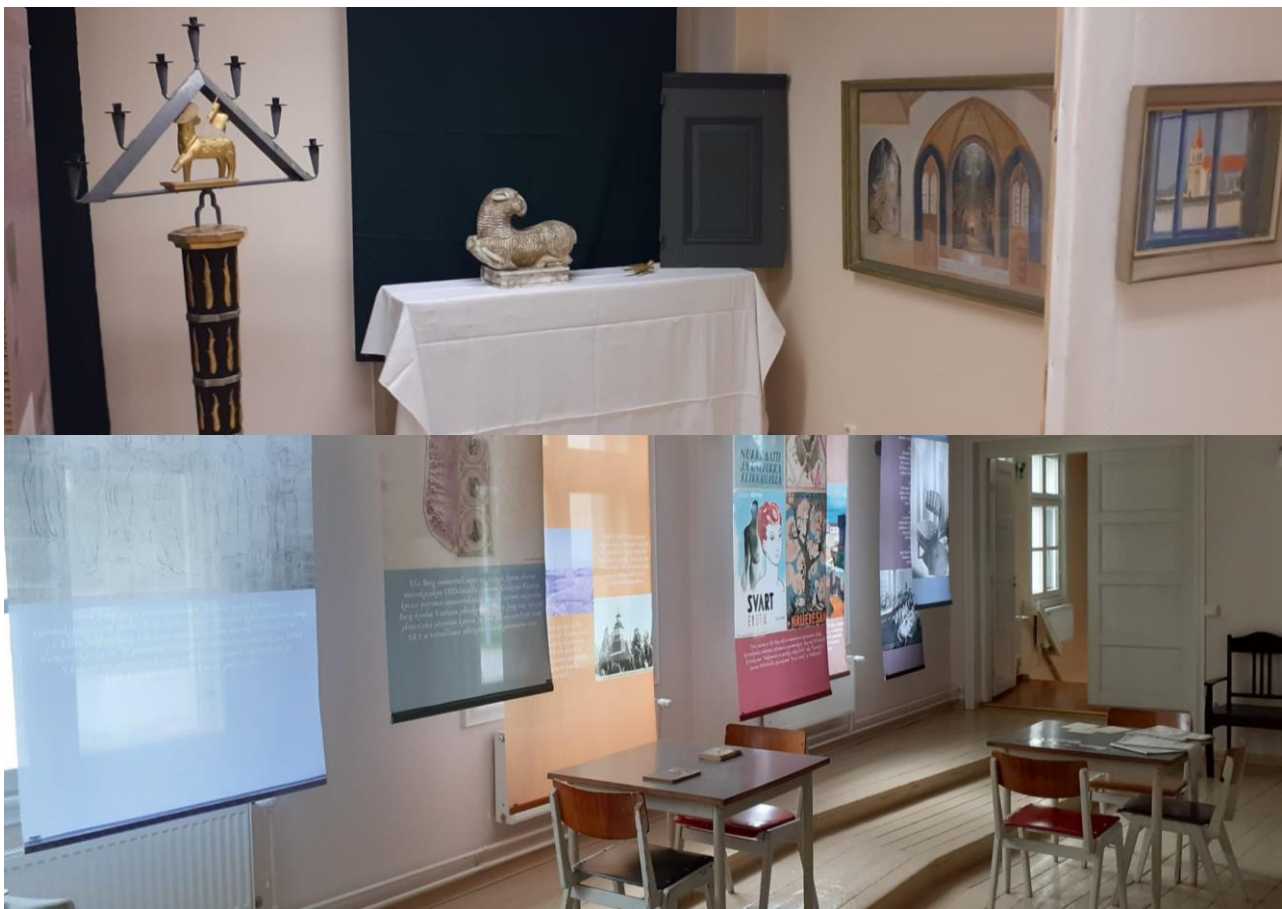

Heta Saarisen ja Aino Kajaniemen luennot Jyväskylässä. Kuvat: Oskari Luoma.

Näyttelyn matka itsessään on ollut kiinnostava ja sisältö on joka paikkakunnalle muuntunut reippaasti. On tuntunut kuin näyttelyn teemat itsestään olisivat ohjanneet sisältöä luonnolliseen suuntaan, kuten vesi etsii oikean uomansa. Koko hankkeen ajan Teuvan osio (n. 10 planssia ja alttarirekonstruktio) ja sitä varten luodut puurakenteet ovat olleet keskiössä. Ne tiivistävät näyttelyn lähtökohdan, Elsi Borgin arkkitehtuurin ja Tove Janssonin alttarimaalauksen liiton Teuvalla. Jyväskylässä Elsi Borgin kirkkoarkkitehtuuri nousi paikkakunnista eniten esille. Sitä katsottiin koko Suomen ja koko arkkitehdinuran mitalta. Alajärvestä eteenpäin näyttelyn punainen lanka lokahti paikalleen, kun oivallettiin paremmin keskittyä nykyisen Lapuan hiippakunnan alueen suunnitelmiin, jossa näyttelypaikkakunnatkin ovat. Lisäksi Elsi Borgin ja tästä eteenpäin mukana olleen Alvar Aallon urien kirkollista suunnittelua on erityisesti tällä maantieteellisellä alueella ja se on ollut myös henkilökohtaisesti läheinen ympäristö heille. Borg ja Aalto ovat samaa arkkitehtisukupolvea ja muodostui luonnolliseksi sijoittaa heidän kirkollista suunnitteluaan myös laajempaan historialliseen kehykseen, mm. suhteessa kansanrakentajien ajan kirkolliseen suunnittelutyöhön. On helppo löytää heidän sympatioitaan vanhempaa rakennushistoriaa kohtaan, modernista muotokielestä huolimatta. Seinäjoella Janssonin alttarimaalaus ja alttarialue oli jäänyt jo astetta vähäisempään rooliin; näyttely oli Aallon arkkitehtuurin mukaantulon myötä korostuneemmin rakennusperinnön näyttely. Tämähän hankkeen tarkoituskin on ensisijaisesti ollut. Ensi kesänä on vuorossa päätepiste Ähtäri, jossa on kaikista avarimmat tilat käytössä. Ja ensi kertaa autenttinen Elsi Borgin suunnittelema näyttelytila. Näyttely tulee olemaan siellä laajin, mutta tarkimmin jäsennelty. Käytännössä työni on edennyt vaihteittain. Aina uuden näyttelyn lähestyessä tahti on tiivistynyt. Kun näyttely on saatu valmiiksi, on ollut hetki aikaa hengähtää ja rauhassa miettiä seuraavan paikkakunnan kuvioita. Keskeistä hankkeessa on ollut laaja yhteistyö niin näyttelypaikkakuntien tahojen (mm. museot, seurakunnat), kuin hankkeen yhteistyökumppaneiden (Ruralia-instituutin muisteluillat, Arkkitehtuurikasvattajan lasten ja nuorten taidetyöpajat, graafikon työ) kanssa. Olemme pitäneet säännöllisesti teams-kokouksia ja nähneetkin aika usein, vähintään näyttelyiden yhteydessä, vaikka työ on muuten tapahtunut etänä. Koen laaja-alaisen asiantuntijajoukon kanssa työskentelyn erittäin antoisana ja kaikkien työtä hyödyttävänä. Hankkeessa on ollut hyvä avoin ilmapiiri kaiken aikaa. On nähdäkseni koettu vahvuutena se, että hanke on ollut monialainen, tieteitä ja taiteita yhdistelevä; toisessa ääripäässä arkistojen asiakirja-aineisto ja toisessa näyttelyiden visuaalinen ilme ja lasten taidetyöskentely. Erityinen

ulottuvuus on silti ollut tämän päivän kokemuksellinen tieto, ihmisten tunneside omaa kirkkoaan ja ylipäänsä paikkakuntaansa kohtaan (rakennetusta ympäristöstä keskustelu kääntyy nopeasti koko paikkakunnan historian puntaroinniksi, ne nähdään hyvin läheisinä). Tätä kokemuksellisuutta ei oikein voi tiede-taide akselille asettaa, se on niin lähellä elävää elämää.

Voi tiivistää hankkeen pyrkineen löytämään lähestymisiä tätä kokemusaineistoa kohtaan ja miten se saataisiin elävästi esitettyä näyttelymuodossa. Kenen tahansa yksittäisen muistelijan henkilökohtaisen puheenvuoron (sitaatin) tai valokuva-albumin aarteen liittäminen laajempaan seurakunnalliseen- sekä arkkitehtuurin historiaan löytyi tärkeimmäksi tavaksi edetä. Sitaattien nimettömyys korostaa yksittäisten puheenvuorojen yhteisöllistä puolta. Muisteluilloissa pystyikin hyvin aistimaan, kuinka ihmisjoukko puhui lopulta kuin yhdestä suusta.

Näyttely starttasi Teuvalta, jonne saatiin esille mm. vaikuttavia Gunnar Finnen veistoksia palaneesta kirkosta. Kuvat: Oskari Luoma.